

Psychologiczne konteksty **internetu**

redakcja naukowa

**Barbara
Szmigielska**

Kraków 2009
Wydawnictwo WAM

WPROWADZENIE

Psychologiczna perspektywa problemów związanych z przebywaniem współczesnego człowieka w świecie wirtualnym jest niezwykle szeroka i złożona. Dlatego należy na wstępie wyraźnie pokreślić, że problemy teoretyczne i badania empiryczne prezentowane w tej książce dotyczą tylko niewielkiego wycinka tej wirtualnej złożoności. Na temat internetu powstało już bardzo wiele badań, a pozycji poświęconych tej problematyce przybywa każdego dnia. Najczęściej są one podejmowane przez przedstawicieli nauk społecznych, ale wśród nich jest wciąż niewiele rozważań teoretycznych i badań prowadzonych przez psychologów. Wydaje się, że istnieją co najmniej dwa ważne powody takiego stanu rzeczy. Po pierwsze, psychologowie mają świadomość wielowymiarowości świata wirtualnego jako środowiska „życia” współczesnego człowieka, a po drugie, istnieją duże trudności metodologiczne, przed jakimi staje psycholog podejmujący badania nad zachowaniem człowieka występującego w roli internauty.

Teksty zawarte w tej publikacji stanowią wkład psychologów do badań nad internetem. Są w nich zawarte zarówno analizy empiryczne, jak i teoretyczne. Wspólną cechą ich wszystkich jest wyjście poza schematy przyjęte w badaniach i analizach, które były podejmowane kilkanaście lat temu, kiedy to internet stał się obiektem zainteresowań przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych, w tym także psychologii. Autorzy tekstów empirycznych wykazują, że konsekwencji korzystania z internetu nie da się opisać w prosty sposób przez odwoływanie się do ilościowych i jakościowych zależności, ale że konieczne jest badanie tych zależności w określonych kontekstach. Z kolei autorzy tekstów teoretycznych starają się przedstawić złożoność zjawisk związanych z wirtualną aktywnością współczesnego człowieka, podkreślając konieczność precyzyjnego ich definiowania. Wspólną cechą przedstawionych tekstów jest pokazywanie zarówno podobieństw, jak i akcentowanie różnic pomiędzy tym, co realne, a tym, co wirtualne.

Warto podkreślić, że wszyscy autorzy sięgają do klasycznych pozycji z literatury psychologicznej związanej z danym problemem oraz do pozycji najnowszych, odnoszących się do internetu.

Książka została podzielona na trzy części. Celem takiego przedstawienia artykułów była chęć zwrócenia uwagi czytelnika na określony kontekst psychologicznego funkcjonowania człowieka w rzeczywistości wirtualnej. Należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że wszystkie poruszane w artykułach problemy w pewnym zakresie dotyczą każdego z tych kontekstów.

Część pierwszą, obejmującą pięć artykułów, zatytułowano *Kontekst rozwoju i wychowania*. W napisanym przeze mnie rozdziale przedstawiam wyniki analiz teoretycznych, których celem była próba odpowiedzi na pytanie o to, czy w wirtualnym środowisku dokonuje się proces wychowywania współczesnego człowieka i jakie są tego skutki. Ponieważ trudno udzielić jednoznacznej odpowiedzi na te pytania, uważam, że niezwykle ważne jest, aby internauta (zwłaszcza młody) nie był pozostawiony w tym środowisku bez realnego wychowawcy. **Piotr Kwiatkowski** i **Dorota Kwiatkowska** to autorzy, którzy posiadając duże doświadczenie w e-learningu, podjęli badania nad samooceną i motywacją do nauki e-studentów. Przedstawiają interesujące wyniki, które mają nie tylko walor poznawczy, ale powinny być uwzględniane w szybko rozwijającej się ofercie edukacyjnej w formie e-learningu. Problemowi edukacji studentów psychologii poświęciła swoje badania **Małgorzata Artymiak**. Autorka dokonuje najpierw przeglądu danych na temat rodzajów i standardów usług psychologicznych dostępnych w internecie, a następnie przytacza wyniki badań własnych, których celem było zapoznanie się z wiedzą i postawami studentów psychologii wobec tego rodzaju usług. Wyniki tych badań są niezwykle cenne, dlatego że pokazują, w jakim zakresie przyszli psychologowie orientują się w problematyce pomocy online oraz jakie widzą jej wady i zalety. Okazało się także, że nie czują się oni przygotowani w trakcie studiów do tego rodzaju działalności; a to już stanowi poważne zadanie edukacyjne dla ośrodków kształcących psychologów. Liczba coraz młodszych użytkowników sieci stale rośnie, a wraz z nią rosną obawy i pytania o to, jak internet wpływa na ich rozwój i zachowania. Bardzo znaczące i ważne są w tym kontekście badania, które podejmuje **Jacek Legierski**, współtwórca polskiej strony z zabawami interaktywnymi dla rodziców i dzieci – *Ciufcia*. Autor przedstawia wyniki

badani nad rodzajami ulubionych aktywności podejmowanych przez przedszkolaków z użyciem komputera i w internecie, a także różnice płciowe w tym zakresie. Ostatni tekst tej części książki to, jak mówi jego autorka **Maria Ledzińska**, refleksje psychologa nad sytuacją współczesnego człowieka żyjącego w dobie zalewu informacyjnego. Autorka w sposób niezwykle interesujący przedstawia złożoność tego zagadnienia, akcentując zwłaszcza niebezpieczeństwa związane z nie-spotykaną dotąd dostępnością jednostki do zasobów informacyjnych. Jednak myślą przewodnią tych rozważań są zadania psychologów związane z popularyzowaniem wiedzy na temat metapoznania. To właśnie psychologowie powinni uświadamiać szerokiemu gronu odbiorców różnice pomiędzy informacją i wiedzą, a także kształtować u nich – jak pisze Ledzińska – „znajomość narzędzi i procedur, pozwalających wyszukiwać potrzebne dane, porządkować je, wreszcie zarządzać zarówno nimi, jak i procesami ich tworzenia”.

Druga część książki zatytułowana jest *Kontekst relacji interpersonalnych*. **Katarzyna Barani**, dokonując przeglądu koncepcji i badań nad problemem kontaktów wirtualnych, stara się wykazać, że obecny wciąż w umysłach badaczy pogląd, jakoby internet powodował izolowanie się jednostki ze świata, jest zaledwie jednym z wielu sposobów wytłumaczenia roli kontaktów online w życiu społecznym człowieka. Pogląd ten dezaktualizuje się wraz z upowszechnianiem się internetu, co sprawia, że badacze powinni koncentrować się na całościowym ujmowaniu więzi online i offline. **Beata Krawczyk-Bryłka** przedstawia wyniki badań własnych, których celem było poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o budowanie relacji wirtualnych opartych na zaufaniu. Autorka pokazała, jakie strategie stosują internauci w celu budowania wzajemnego zaufania i które z nich uważają za najskuteczniejsze. Kolejne badania opisane są w tekście **Anny Bąk**. Dotyczyły one komunikatora Gadu-Gadu, który pomimo powszechności stosowania nie doczekał się opracowań empirycznych. Autorka zajęła się analizą statusów opisowych tego komunikatora. Badania dostarczają ciekawych wyników na temat funkcji tych opisów, źródeł wykorzystywanych do ich tworzenia, a także form preferowanych przez ich użytkowników. Kolejny tekst, którego autorem jest **Karol Wolski**, zawiera wyniki badań na temat funkcjonowania młodzieży online w kontekście jej zachowań komunikacyjnych offline. Z badań tych wynika, że istnieje zależność pomiędzy sposobem korzystania przez młodzież

z internetu a poziomem ich umiejętności w zakresie komunikowania się, ale wskazanie kierunku i siły tego związku pozostaje obecnie na etapie hipotez. **Katarzyna Tomsia**, analizując posty umieszczone na forum dyskusyjnym adresowanym do osób zainteresowanych opieką zastępczą nad dzieckiem, wykazuje, jaki jest zakres, forma i rodzaje wzajemnego wsparcia jego użytkowników. Autorka pokazuje przede wszystkim zalety takiej wirtualnej pomocy, ale stawia też ważne pytania związane z negatywnymi jej konsekwencjami, które wynikają, na przykład, z przewagi emocji negatywnych w wypowiedziach uczestników forum.

W ostatniej części książki, zatytułowanej *Kontekst zagrożeń*, znalazły się teksty dotyczące problemów najczęściej obecnych w publicznych dyskusjach na temat szkodliwości internetu. **Iwona Ulfik-Jaworska** podjęła próbę uporządkowania terminologii i opisanie zjawiska przemocy wirtualnej określanej najczęściej terminem „cyberbullying”. Autorka po wnikliwych analizach uznaje, że omawiane zjawisko powinno się określać jako „cybermobbing”. W dalszej części tekstu przedstawia różnice pomiędzy mobbingiem tradycyjnym i cybermobbingiem i omawia skutki doświadczania tego drugiego. Uzależnienie od cyberseksu to kolejne niebezpieczne zjawisko, któremu swoje rozważania poświęciła **Katarzyna Waszyńska**. W tekście omówione zostały po pierwsze, problemy definicyjne, co jest niezwykle ważne, gdyż pojęcie to używane jest (zarówno przez badaczy, jak i potocznie) w sposób nieprecyzyjny, po drugie, problemy klasyfikacyjne, co ma bardzo ważne znaczenie w diagnozie, oraz po trzecie, kontrowersje wokół terapii uzależnienia od cyberseksu. Problematyka uzależnienia od internetu została podjęta przez autorkę kolejnego tekstu, **Aleksandrę Jaszczak**. Przedstawia ona wyniki szeroko zakrojonych badań młodzieży, których celem było poszukiwanie zależności pomiędzy poczuciem kontroli a subiektywnie ocenianym przez internautów uzależnieniem od internetu. Artykuł kończący tę część książki, napisany przez **Mariusza Gajewskiego**, stanowi próbę pokazania skutków kontaktu dzieci i młodzieży z grami komputerowymi zawierającymi przemoc, agresję oraz treści okultystyczne. Autor analizuje konkretne gry oraz przytacza wyniki licznych badań, które wskazują jednoznacznie na negatywne skutki dla ich użytkowników.

Psychologowie od początku istnienia internetu próbują go badać i opisywać, starając się ująć całą złożoność tego medium. W związku

z niezwykle dynamicznym jego rozwojem nieustannie muszą modyfikować modele teoretyczne, w których obrębie prowadzone są badania. I tylko taka droga wydaje się słuszna; badacze muszą liczyć się z tym, że wyniki uzyskane dzisiaj szybko mogą okazać się nieaktualne. Przedstawiając czytelnikom różne konteksty badań i analiz psychologicznych internetu, chcemy pokazać, że jest to zjawisko niejednorodne, a w związku z tym nie ma prostych i jednoznacznych odpowiedzi na pytanie o wpływ internetu na człowieka. Z psychologicznego punktu widzenia wpływ ten zależy bowiem od tego, *kto*, *w jakim celu* i *w jaki sposób* z niego korzysta.

Autorzy tekstów zawartych w tej książce są przedstawicielami różnych dziedzin psychologii. To, co ich łączy, to zainteresowanie psychologią internetu, która, jak wskazuje na to treść książki, jest obecna we wszystkich tych dziedzinach. Bardzo dziękuję wszystkim autorom za harmonijną współpracę.

Barbara Szmigielska

Kraków, 31 marca 2009